

## **IN MEMORIAM MIRCEA MUREȘAN**

### **CONSIDERAȚII ASUPRA NATURII JURIDICE A SUBSTITUȚIILOR FIDEICOMISARE DE GRADUL I**

**Horățiu COȚA\***

**Rezumat:** Substituțiile fideicomisare de gradul I și cele graduale diferă nu doar din punctul de vedere al regimului juridic, ci și din punctul de vedere al naturii juridice. Din dreptul roman și până astăzi, instituția substituțiilor fideicomisare a suferit diverse transformări. Vechiul Cod civil a interzis toate substituțiile fideicomisare, dar unele motive care au stat la baza prohibiției au fost reconsiderate de Noul cod civil. Dat fiind că instituitul este beneficiarul unei liberalități, dar este obligat, în același timp, să administreze bunul în folosul substituitului, am concluzionat că substituția fideicomisară de gradul I este o instituție sui-generis. Ea nu are natura juridică a unei fiducii, execuțiunii testamentare, liberalități afectate de termen, condiție sau sarcină, stipulații pentru altul, a unui drept de uzufruct, contract de depozit ori mandat, sau altei instituții.

**Cuvinte cheie:** substituții fideicomisare de gradul I, substituții fideicomisare graduale, regim juridic, natură juridică, proprietate temporară, fiducie, execuțiune testamentară

**Résumé:** Des considérations sur les substitutions fidéicommissaires de 1<sup>er</sup> degré. Les substitutions fidéicommissaires de 1<sup>er</sup> degré et celles graduales sont différentes non seulement du point de vue du régime juridique, mais également du point de vue de la nature juridique. Depuis le droit romain et jusqu'à présent, l'institution des substitutions fidéicommissaires a subi de diverses transformations. L'ancien Code civil a interdit toutes les substitutions fidéicommissaires, mais certaines raisons ayant conduit à la prohibition ont été remises en cause par le Nouveau Code civil. Etant donné que le grevé est le bénéficiaire d'une libéralité, étant à la fois obligé de gérer le bien au bénéfice de l'appelé, nous avons tiré la conclusion que la substitution fidéicommissaire de 1<sup>er</sup> degré est une institution sui-generis. Elle est dépourvue de la nature juridique qui est spécifique à la fiducie, à l'exécution testamentaire, aux libéralités affectées par le terme, condition ou charge, à la stipulation pour autrui, d'un droit d'usufruit, contrat de dépôt ou mandat, ou à toute autre institution que ce soit.

**Mots clés:** substitutions fidéicommissaires de 1<sup>er</sup> degré, substitutions fidéicommissaires graduales, régime juridique, nature juridique, propriété temporaire, fiducie, exécution testamentaire

**Abstract:** Considerations regarding the one degree fideicommissary substitutions. The one degree fideicommissary substitutions and the gradual fideicommissary substitutions are different not only regarding the regulation of their consequences, but also regarding their judicial substance. From Roman law times until today, the institution of fideicommissary substitution had suffered various transformations. The former Civil Code totally forbade the fideicommissary substitutions, but some of the reasons that undelay the prohibition were reconsidered by the New Civil Code. Given the fact that the institute is the beneficiary of a liberality, but, at the same time, he has the obligation to

*administer the property for the benefit of the substitute, we concluded that the one degree fideicommissary substitution is a sui-generis institution. It doesn't have the judicial substance of a trust, execution of a will, liberality with a term, condition or charge, stipulation for another, of a right of usufruct, of a deposit or mandate contract, nor any other institution.*

**Keywords:** *one degree fideicommissary substitutions, gradual fideicommissary substitutions, regulation of consequences, judicial substance, temporary property, trust, execution of a will*

Art. 994 alin. (1) NCC<sup>1</sup> definește substituția fideicomisară drept liberalitatea grevată de o sarcină care constă în obligația instituitului, donatar sau legatar, de a administra bunurile care constituie obiectul liberalității și de a le transmite, la decesul său, substituitului desemnat de dispunător. Art. 996 alin. (3) NCC prevede că substituitul nu poate fi, la rândul său, supus obligației de administrare și de transmitere a bunurilor. Astfel, se face distincție între substituțiile fideicomisare simple sau de gradul I, caz în care există o singură persoană gratificată și obligată să transmită bunul care face obiectul liberalității, adică doar un instituit, și celelalte substituții fideicomisare, graduale, când substituitul devine, la rândul său, instituit, obligat fiind să retransmită bunul, *mortis causa*, unei alte persoane. Dată fiind diferența de regim juridic (substituțiile fideicomisare graduale fiind prohibite implicit), ne-am întrebat dacă este vorba, precum arată numele, de aceeași instituție (diferența dintre cele două fiind pe teren cantitativ sau calitativ). În acest sens, în lucrarea ce urmează, vom încerca să răspundem la două întrebări:

1. Între substituțiile fideicomisare graduale și cele simple există o relație de tipul gen-specie?

2. Dacă răspunsul la prima întrebare va fi negativ: Cărui gen de instituții juridice aparține substituția fideicomisară simplă?

### **Evoluție istorică**

Pentru a înțelege substituția fideicomisară în profunzime, nu putem face abstracție de contextul în care s-a născut, de gradul de cultură și civilizație al societății care a creat-o și al societăților de-a lungul cărora a evoluat.

În vechiul drept roman, fideicomisele au fost considerate drept liberalități față de persoane care nu aveau capacitatea de a fi instituite drept moștenitori prin testament. În acest sens, defunctul ruga un moștenitor sau oricare altă persoană care primea o liberalitate de la el să-i îndeplinească dorința și să dea unui terț un bun, o parte din moștenire sau chiar moștenirea în întregime<sup>2</sup>. Inițial, fideicomisele nu aveau putere obligatorie, fapt care le-a și dat denumirea<sup>3</sup> (erau apărute printr-o sancțiune religioasă, furia zeilor față de cei care jură strâmb); aducerea lor la îndeplinire depindea de buna credință a fiduciarului. Acest lucru s-a schimbat în timpul lui Augustus, când obligația a primit sancțiune juridică. În timp, s-a născut fideicomisul de familie, instituție prin care se asigura menținerea bunurilor în cadrul familiei deoarece erau lăsate bunuri drept moștenire, cu condiția ca fideicomisarul să le transmită mai

departe, moștenitorilor săi. Fideicomisul avea avantajul de a nu trebuie să respecte regulile de fond și formă, specifice testamentului, prevăzute de *ius civile*<sup>4</sup> (care devin depășite odată cu evoluția Romei de la stadiul de cetate la cel de imperiu). Instituția era reciproc avantajoasă, în sensul că fiduciarul primea fructele moștenirii, iar fideicomisarul substanța ei<sup>5</sup>. Există însă dezavantajul că, deși eredele putea să nu primescă chiar nimic din activul succesoral, el putea fi obligat să plătească datoriile moștenirii. În plus, se eludau normele privind persoanele care puteau fi instituite drept moștenitori. De aceea, prin reforme succesive, s-a stabilit că fideicomisarul devenea erede de când primea succesiunea, ulterior fiind chiar obligat să accepte succesiunea<sup>6</sup>. Apoi, Iustinian, prin asimilarea cu legatele, limitează libertatea de a dispune prin astfel de fideicomise<sup>7</sup>.

În vechiul drept francez, această instituție a fost cunoscută pentru prima dată sub denumirea de substituțiune fideicomisară<sup>8</sup>. Ea asigură, împreună cu dreptul primului născut (privilegiul primogeniturii) menținerea averii în cadrul familiilor nobiliare și păstrarea privilegiilor acestora. Totuși, și clasa socială de mijloc se folosea de substituții fideicomisare, de cele mai multe ori ele fiind de gradul I (spre exemplu, se dorea ajutorarea văduvei în perioada cât va supraviețui)<sup>9</sup>.

O problemă care s-a ridicat în legătură cu substituțiile fideicomisare în vechiul drept francez a fost aceea că acestea erau oculte, lăsând loc abuzurilor<sup>10</sup>. Astfel, neputând fi cunoscute de terți, aceștia urmau a fi fraudate, actele juridice la care participau fiind lovite de nulitate din cauza nerespectării obligației de a nu înstrăina bunul. De aceea, încă din secolul XVI, s-a reglementat obligația formalităților de publicitate<sup>11</sup>. De-a lungul Evului Mediu substituțiile fideicomisare au fost utilizate frecvent, dar spre finalul acestei perioade a început restrângerea dreptului de a dispune prin astfel de liberalități<sup>12</sup>. În final, revoluția franceză, desființând organizarea feudală, le-a prohibit. Interdicția a fost prevăzută și în Codul civil de la 1804, care permitea, totuși, substituțiile fideicomisare făcute de părinți copiilor, cu obligația de a le remite nepoților născuți ori care se vor naște, sau făcute de persoane decedate fără descendenți, în favoarea fraților și surorilor, cu obligația de a le păstra și remite copiilor lor<sup>13</sup>.

Spre deosebire de situația din Franța, în spațiul Vechiului Regat al României, nu a existat o tradiție medievală în sensul folosirii substituțiilor fideicomisare<sup>14</sup>, deși era permisă de Codul Andronache Donici<sup>15</sup>, Codul Calimach<sup>16</sup>, Codul Caragea.

### **Motivele prohibiției substituțiilor fideicomisare graduale**

Vom face o scurtă prezentare a acestor temeuri pentru a surprinde caracteristicile substituțiilor fideicomisare graduale, fapt care va facilita relevarea ulterioară a diferențelor dintre acestea și substituțiile fideicomisare simple.

Deși unele inconveniente ale substituțiilor fideicomisare graduale au fost îndepărtate încă din dreptul roman, ele mai prezintă și alte inconveniente, motiv pentru care vechiul Cod civil le-a interzis<sup>17</sup>. Aceste considerații sunt de ordin<sup>18</sup> :

1. Politic. Momentul adoptării Codului civil francez nu poate fi neglijat deoarece reglementările poartă urma contextului politic și social al momentului. La acea vreme, s-a urmărit suprimarea puterii nobiliare (drept dovadă, au fost în continuare permise

substituțiile fideicomisare simple utilizate în Evul Mediu de clasa socială de mijloc). În același sens, interdicția substituțiilor fideicomisare rezultă din egalitatea între membrii familiei (în contra dreptului de primogenitură)<sup>19</sup>, ideee care i-a însuflețit pe revoluționarii francezi. Totuși, Codul civil francez permitea substituțiile fideicomisare de gradul I, soluție nepreluată în legislația din Vechiul Regat din motive care au scăpat doctrinarilor civilști români. Soluția legiuitorului român trebuie înțeleasă, și ea, prin prisma contextului politic și social al momentului: regimul politic autoritar, problemele sociale, revoluțiile autohtone sau decalajul temporar ca nivel de cultură și civilizație față de Occident.

2. Juridic. Dat fiind că substituțiile fideicomisare graduale nu sunt limitate în timp, s-ar ajunge să se eludeze dispozițiile privind incapacitate persoanelor viitoare de a primi liberalități.

De asemenea, legiuitorul urmărește să împiedice crearea, prin voința dispunătorului, unui sistem de devoluțiune a moștenirii derogatoriu<sup>20</sup> de la cel de drept comun, organizarea generală a succesiunilor fiind de ordine publică<sup>21</sup>.

Mai mult, substituțiile constituie un pact asupra moștenirii nedeschise<sup>22</sup>, prohibite atât de vechiul, cât și de Noul Cod Civil.

3. Economic. Promovarea creditului și liberei circulații a bunurilor este incompatibilă cu inalienabilitatea pe care o implică o substituție fideicomisară. Aceasta și din cauza faptului că remiterea obiectului liberalității la moartea instituitului de către substituit nu reprezintă un interes legitim<sup>23</sup>. Inalienabilitatea poate provoca numeroase fraude căci proprietarii bunurilor inalienabile ar încerca să se împrumute, garantând cu aceste bunuri (bunul inalienabil fiind și insesizabil<sup>24</sup>), sau să le înstrăineze, în paguba, după caz, a creditorilor sau terților dobânditori<sup>25</sup>. În plus, instituitul, având o poziție juridică apropiată de aceea a unui uzufructuar, nu are interesul de a îmbunătăți fondul, ci de a-l exploata cât mai intens, știind că dreptul lui este vremelnic<sup>26</sup>.

### **Noul Cod Civil**

Noul Cod Civil, adoptat în contextul unei liberalizări a raporturilor de drept privat, aduce câteva modificări în sistemul dreptului civil român. În continuare vom analiza câteva dintre aceste modificări, care produc efecte asupra instituției ce face obiectul analizei noastre, urmând structura avută în vedere anterior, la momentul prezentării motivelor prohibiției substituțiilor fideicomisare graduale. Prezentarea acestor elemente de noutate are menirea de a sublinia diferențele dintre substituțiile fideicomisare graduale și cele simple.

Cu privire la inalienabilitate, Noul Cod Civil dispune, la art. 627, că prin convenție sau testament se poate interzice înstrăinarea unui bun, însă numai pentru o durată de cel mult 49 de ani și dacă există un interes serios și legitim. Termenul începe să curgă de la data dobândirii bunului. Deși, în ceea ce privește inalienabilitatea bunului care face obiectul unei substituții fideicomisare, legea conține unele dispoziții derogatorii (spre exemplu, termenul pentru care poate fi instituită), ele se completează cu regimul juridic de drept comun al clauzei de inalienabilitate. De aceea, credem că permisiunea substituției fideicomisare simple reprezintă oarecum o aplicație a clauzei de inalienabilitate, putându-se obține, practic, aceleași

efecte prin stipularea unei clauze de inalienabilitate în actul care constată liberalitatea. Așadar, legiuitorul a permis substituțiile fideicomisare simplă deoarece Noul Cod Civil îngăduia o astfel de liberalitate care, chiar dacă nu se bucura de o reglementare specială, prin elementele ei particulare nu ar fi venit în conflict cu normele de ordine publică. Apoi, interesul serios și legitim se presupune că există în astfel de cazuri, fiind o premisă de la care pornește toată instituția substituțiilor fideicomisare. În ceea ce privește termenul de 49 de ani, teoretic există o sumedenie de posibilități, dar, practic, în concret, se va întâlni rar cazul unui instituit și al unui substituit de vârste fragede, astfel ca perioada efectivă a inalienabilității să fie considerabil mai mare de 49 de ani. De obicei, oamenii se gândesc la succesiunea proprie sau la liberalități la o vârstă mai înaintată.

Cu privire la faptul că remiterea obiectului liberalității la moartea instituitului de către substituit nu reprezintă un interes legitim, avem câteva precizări de făcut. Suntem de acord că inalienabilitatea perpetuă a bunului nu reprezintă un interes legitim, dar, situația este alta în cazul inalienabilității temporare, chiar egale cu durata vieții unei persoane. Sunt evidente motivele pentru care unele persoane instituie clauze de inalienabilitate în contracte sau apelează la substituții fideicomisare: doresc protejarea intereselor gratificatului (de cele mai multe ori fiind vorba de liberalități), căruia doresc să-i asigure un venit pe durata îndelungată ori doresc să-i ofere un bun în scop de teaurizare. Or, dacă acesta ar vinde bunul primit, situația sa financiară s-ar ameliora pe termen scurt, dar s-ar agrava cu trecerea timpului. Este de notorietate faptul că unele persoane nu știu sau nu pot să-și administreze profitabil bunurile. De aceea, ni se pare că substituția fideicomisară simplă are la bază cel mai evident și mai simplu interes legitim, motiv pentru care constatăm că situația diferă de cea a substituției fideicomisare graduale.

De asemenea, Noul Cod Civil instituie obligația de a administra bunul, spre deosebire de vechiul Cod civil, care vorbea despre obligația de a conserva bunul. În acest sens, putem spune că s-a rezolvat, cel puțin teoretic, problema instituitului lacom, care-și urmărește interesul propriu, în defavoarea unei bune administrări a proprietății.

Apoi, Noul cod civil reglementează proprietatea periodică<sup>27</sup>, specie a proprietății temporare. În acest cadru, am putea să revedem definițiile clasice ale dreptului de proprietate, care vorbeau despre perpetuitatea lui, context în care am putea regândi premisele substituției fideicomisare simple, care ar apărea nu ca limitare a atributului de dispoziție al dreptului de proprietate, ci ca un drept de proprietate limitat în timp al instituitului.

Noul Cod Civil mai prevede că instituitului i se aplică în mod corespunzător dispozițiile acestuia referitoare la fiduciar, în contextul în care noua legislație reglementează pentru prima dată fiducia. Sub acest aspect considerăm că substituția fideicomisară simplă se îndepărtează de cea graduală. Astfel, ni se pare că instituția substituțiilor fideicomisare a fost modificată, creându-se una nouă, cu același nume, dar cu o natură juridică diferită. Asupra acestor lucruri vom reveni ulterior.

Deși poziția legiuitorului cu privire la incapacitatea persoanelor viitoare de a primi liberalități rămâne neschimbată<sup>28</sup>, ea nu afectează instituția analizată deoarece faptul că substituitul trebuie să existe la momentul deschiderii succesiunii sau la momentul încheierii donației nu constituie un impediment în existența substituției fideicomisare simple<sup>29</sup>. Astfel, nou-reglementata instituție se încadrează în prescripțiile legale de ordine publică, spre deosebire

de substituția fideicomisară graduală, în cazul căreia, gratificarea unei persoane inexistente este de esența instituției. De aceea, argumentul în favoarea interdicției substituțiilor fideicomisare care se referă la incapacitatea persoanelor viitoare de a primi liberalități nu va fi luat în considerare în cazul substituției fideicomisare simple, care diferă, cu privire la acest aspect, de substituția fideicomisară graduală.

De asemenea, în cazul substituției fideicomisare simple, spre deosebire de cea graduală, nu mai există problema creării, prin voința dispunătorului, a unui sistem de devoluțiune a moștenirii derogatoriu de la cel de ordine publică deoarece, conform Noului Cod Civil, rezerva moștenitorilor legali nu poate fi încălcată printr-o asemenea dispoziție. Astfel, s-ar putea face o donație direct substituitului, în limitele cotității disponibile. De aceea, considerăm că inalienabilitatea este constituită în defavoarea substituitului, fapt ce nu afectează negativ moștenirea instituitului (el știe de la început că are obligația de a preda bunul, care, practic, nu este al său, deși, juridic, face parte din patrimoniul său). Așadar, instituitul este gratificat cu un drept de proprietate temporar, viager, nu perpetuu.

În același sens, substituția fideicomisară simplă nu este un pact asupra moștenirii nedeschise deoarece dreptul substituitului este mai mult decât un drept eventual, decât o speranță că va moșteni, în timp ce dreptul de proprietate al instituitului, după cum am văzut, nu este un drept de proprietate perpetuu.

## **Natura juridică**

### **I. Chestiuni preliminare**

Pentru a facilita descoperirea naturii juridice a instituției este nevoie de câteva precizări prealabile.

Mai întâi, arătăm că, potrivit art. 996 alin. (2) NCC, substituitul dobândește bunurile care constituie obiectul liberalității ca efect al voinței dispunătorului. Astfel, nu este vorba de vreo liberalitate din partea instituitului, care are rolul unui intermediar între dispunător și gratificat.

Apoi, trebuie să vedem care este cauza liberalității față de instituit deoarece, fără dubii, acesta este gratificat, având o poziție mai complexă decât cea a unui simplu intermediar<sup>30</sup>. Este dificil de intuit care ar fi motivația unei persoane să gratifice pe cineva cu un drept temporar, adică un cadou care ulterior îi va fi luat înapoi; motivele pot fi multe și vor fi analizate în concret. Totuși, considerăm că putem găsi un răspuns aproape universal: motivul gratificării instituitului este efortul depus de acesta pentru administrarea bunurilor care fac obiectul substituției fideicomisare. Astfel, pentru a se asigura că sarcina liberalității va fi executată precum s-a prevăzut, dispunătorul îl motivează și recompensează pe instituit, pentru a evita, pe cât posibil, orice conflicte ce s-ar putea ivi atunci când *de cuius* nu va mai fi. Această interpretare poate fi susținută și invocând faptul că, în cazul în care valoarea bunului excede cotitatea disponibilă a masei succesoriale a instituitului, diferența îi va reveni cu titlu de liberalitate.

Art. 1000 NCC prevede că atunci când substituitul predecedează instituitului sau renunță la beneficiul liberalității, bunul revine instituitului, cu excepția cazului în care s-a

prevăzut că el va fi cules de moștenitorii substituitului ori a fost desemnat un al doilea substituit. Din acest text de lege reiese faptul că instituitul este o persoană gratificată care culege obiectul substituției fideicomisare în lipsa altui beneficiar al liberalității. Aceasta înseamnă, după cum arătam mai sus, că intenția dispunătorului nu este de a-l gratifica direct. De fapt, el este instituit moștenitor printr-o substituție vulgară<sup>31</sup>. În acest sens, arătăm că renunțarea substituitului la substituția fideicomisară constituie o liberalitate făcută de acesta instituitului, fiind, în principiu, o donație indirectă. Astfel, dacă substituitul nu poate primi, instituitul va fi gratificat din voința dispunătorului. Dacă substituitul nu va voi să primească, vom avea de-a face cu o liberalitate indirectă a substituitului față de instituit. Așadar, dacă la data decesului dispunătorului una din liberalități este ineficace, cealaltă va fi valabilă și va produce efecte, evitându-se caducitatea totală a substituției<sup>32</sup>.

De asemenea dacă gratificatul impune sarcina ca instituitul să dea contravaloarea bunului care face obiectul liberalității, nu va fi vorba despre o substituție fideicomisară. Deci, substituția fideicomisară se referă la anumite bunuri, nu la valori. Astfel, rolul instituției diferă de cel al rezervei succesoriale. Pe când prima urmărește ca unele bunuri să ajungă la anumite persoane, a doua urmărește nu păstrarea bunurilor în familie, ci asigurarea unei părți din succesiune moștenitorilor rezervatari. Această parte nu se referă la bunurile lui *de cuius*, privite *ut singuli*, ci la valoarea lor, ca masă patrimonială.

Apoi, art. 995 NCC prevede că sarcina prevăzută la art. 994 (s.n.- obligația instituitului de a administra bunurile și de a le transmite, la decesul său, substituitului) produce efecte numai cu privire la bunurile care au constituit obiectul liberalității și care la data decesului instituitului pot fi identificate și se afla în patrimoniul său. Formularea textului legal nu este cea mai fericită deoarece poate fi interpretată în sensul că bunurile care fac obiectul liberalității și care nu se află în patrimoniul instituitului la decesul său ori nu pot fi identificate nu ar trebui predate substituitului, care devine totuși proprietar al lor la momentul decesului instituitului. Această interpretare ar anihila instituția substituțiilor fideicomisare simple deoarece ele ar fi lipsite de sancțiune juridică, caz în care nu ar fi vorba de o obligație, ci de o dorință sau rugămintă a dispunătorului, caz în care nu se mai aflăm pe terenul instituției analizate. De aceea, interpretând textul legal în sensul în care produce efecte, observăm că el se referă pe de-o parte la chestiuni de probațiune, iar, pe de alta, la terții de bună credință. Astfel, după cum este și firesc, cel care va face o cerere înaintea justiției va trebui să o susțină cu probe; dacă nu poate, cererea îi va fi respinsă. De cealaltă parte, trebuie protejată securitatea circuitului civil, prin protecția terților dobânditori de drepturi reale de bună credință. Nu vom intra în detalii deoarece singurul motiv pentru care am precizat aceste lucruri este pentru a demonstra faptul că obligația de administrare și transfer al proprietății, spre deosebire de perioada vechiului dreptul roman, se bucură în zilele noastre de sancțiune juridică. Această interpretare se impune cu atât mai mult cu cât alin. (2) al aceluiași articol arată că atunci când liberalitatea are ca obiect valori mobiliare, sarcina produce efecte și asupra valorilor mobiliare care le înlocuiesc. Cu privire la acel din urmă text de lege, considerăm că el se referă la trei ipoteze: protecția terților de bună credință, subrogația reală cu titlu particular și bunurile fungibile. Astfel, în cazul exproprierii sau al indemnizației de asigurare pentru pierrea fortuită a bunului<sup>33</sup>, este evident că instituitul nu va putea transmite bunul. De aceea, obligația sa se

strămută, conform normelor speciale, asupra sumei de bani primite de instituit. De asemenea, textul se referă la protecția terțului dobânditor de mobile, de bună credință<sup>34</sup>, existând un text de lege analog în reglementarea clauzei de inalienabilitate<sup>35</sup>. În final arătăm că nimic nu interzice ca obiectul unei substituții fideicomisare să fie o sumă de bani sau alte bunuri fungibile prin natura lor, cu atât mai mult cu cât acestea fac de cele mai multe ori obiectul fiduciei, instituție cu care substituția fideicomisară se aseamănă destul de mult. În acest caz, depinde dacă bunurile sunt privite de dispunător drept fungibile sau nu. Dacă nu se prevede expres că sunt privite drept nefungibile, instituitul va avea obligația de a transmite bunuri de același fel, ipoteză la care credem că se referă și textul de lege analizat. Considerăm că substituția fideicomisară simplă poate avea ca obiect bunuri fungibile, dată fiind lipsa unei prohibiții exprese în acest sens. Nu suntem de accord că legea ar permite înstrăinarea bunului mobil sau înlocuirea lui în alt mod deoarece nu ar mai fi vorba despre o substituție fideicomisară, bunul nefiind inalienabil. Fără a intra în detalii, arătăm că legislația Québec-ului prevede ca posibilă înstrăinarea bunurilor care fac obiectul substituției, situație în care actul juridic va fi desfășurat la momentul decesului instituitului.

Deși scopul pentru care au fost create substituțiile fideicomisare a fost menținerea bunurilor în familie, Noul Cod Civil interzice liberalitățile cu privire la amintirile de familie<sup>36</sup>, dispunând, la art. 1142 că moștenitorii pot ieși din indiviziune cu privire la ele numai prin partaj voluntar<sup>37</sup>, instituind un caz de coproprietate forțată<sup>38</sup>.

Considerăm că art. 1006 NCC<sup>39</sup> nu se va aplica, în principiu, substituțiilor fideicomisare deoarece s-ar ajunge mult prea ușor la eludarea voinței dispunătorului. În cazul instituției analizate, valoarea obligației de a remite bunul nu poate excede valoarea bunului care face obiectul liberalității (dacă valoarea bunului este mai mare decât cotitatea disponibilă a masei successorale a instituitului, diferența va reveni acestuia). Având în vedere că toate acestea se cunosc de la data încheierii actului juridic, nu credem că se poate invoca ulterior caracterul excesiv al obligației. Pe de altă parte, instituitul trebuie să administreze bunul, obligație cu privire la care ar putea invoca acest text de lege, deși, teoretic, administrarea înseamnă a obține un venit mai mare decât cheltuielile. Suntem de acord, totuși, că, practic, ar fi posibilă o asemenea ipoteză în care să se aplice textul de lege arătat.

Date fiind cele expuse mai sus, nu considerăm că substituția fideicomisară, în general, este permisă de lege (doar substituția fideicomisară simplă, care, în opinia noastră, este o instituție diferită). De asemenea, nu credem că substituția fideicomisară simplă este o excepție de la interdicția instituită de art. 993 NCC<sup>40</sup>. O considerăm, mai degrabă, o "substituție permisă", precum o numește doctrina franceză<sup>41</sup>, deși nu ni se pare riguros din punct de vedere științific. De fapt, credem că art. 993 NCC (care prevede că dispoziția prin care o persoană, denumită instituit, este însărcinată să administreze bunul sau bunurile care constituie obiectul liberalității și să le transmită unui terț, denumit substituit, desemnat de dispunător, nu produce efecte decât în cazul în care este permisă de lege) se referă la rezerva succesorală și substituția fideicomisară graduală. Dispoziția afirmă că substituțiile fideicomisare sunt permise când legea nu le interzice, adică în cazul în care depășesc rezerva succesorală<sup>42</sup> sau trec de gradul I. Avem în vedere faptul că denumirea marginală a articolului 993 este "Noțiune", fiind primul articol din cadrul secțiunii numite "Substituțiile fideicomisare", dar



relevăm faptul că art. 994 are denumirea marginală "Substituția fideicomisară", fapt care induce în eroare asupra definiției legale a instituției. Totuși, înțelegerea textelor este mai facilă cu ajutorul doctrinei și definițiilor date de aceasta. Credem, de asemenea, că substituția fideicomisară simplă este o aplicație a ipotezei de la art. 993, fiind permisă expres. Respectivul text de lege diferă de textul legal din vechiul Cod civil care reglementa interdicția substituțiilor fideicomisare. El arată doar că ceea ce legea interzice este interzis, iar ceea ce ea permite este permis. În același sens, nu suntem de acord nici cu opinia conform căreia în concepția Noului Cod Civil, ceea ce diferențiază substituția fideicomisară de liberalitatea prevăzută la art. 993 NCC este momentul transferului bunului către substituit, în timpul vieții, sau la moartea instituitului<sup>43</sup>. Aceasta deoarece, după cum am arătat, textul art. 993 nu vorbește despre nicio liberalitate, ci despre un principiu de teoria generală a dreptului. Putem accepta ideea în cazul Codului civil francez<sup>44</sup>, al cărui art. 1048, prevede că o liberalitate poate fi afectată de condiția ca gratificatul să conserve bunurile să le transmită *mortis causa* unui alt gratificat. Aceasta deoarece legea arătată prevede, în termeni simpli, faptul că unei liberalități i se poate atașa o sarcină, în timp ce legea română prevede că o liberalitate afectată de o condiție produce efecte doar dacă legea o permite. Deși cuvintele sunt aproximativ aceleași, sensul frazelor în ansamblu diferă.

## II. Ipoteze

Vom analiza natura juridică a substituției fideicomisare simple prin comparație cu alte instituții de drept civil, pentru ca, prin reliefaarea asemănărilor și deosebirilor cu acestea, să găsim trăsăturile caracteristice ale instituției și, în final, natura sa juridică.

1. Liberalitate cu sarcină. Cele două instituții nu se confundă, deși obligația de a transmite bunul are natura juridică a unei sarcini. Totuși nu putem afirma că retransmiterea bunului are caracter accesoriu, asemenea unei sarcini<sup>45</sup>, ci este o obligație care anihilează liberalitatea, făcând ca bunul să dispară din patrimoniul instituitului, iar nu o contraprestație în vederea liberalității.

2. Stipulație pentru altul<sup>46</sup>. Dacă substituția fideicomisară va fi inserată într-un contract de donație, iar nu într-un testament, acordul de voință ar prezenta similitudini cu instituția stipulației pentru altul. În cazul acesteia, din contractul dintre promitent și stipulant ia naștere, în mod direct<sup>47</sup>, un drept de sine stătător, în favoarea terțului beneficiar<sup>48</sup>, precum se întâmplă și în cazul donației cu sarcină în favoarea unui terț. Cele două instituții nu se confundă deoarece, chiar dacă am accepta că dreptul terțului beneficiar este afectat de un termen (suspensiv pentru substituit și extinctiv pentru instituit), reprezentat de decesul instituitului, el se naște direct în patrimoniul terțului beneficiar, fără să treacă nici măcar o clipă prin patrimoniul stipulantului<sup>49</sup>, spre deosebire de cazul substituției fideicomisare.

3. Legat sau donație cu termen. Am putea vorbi despre suprapunerea cu această instituție dacă termenul nu ar consta în moartea unei persoane. Atâta timp cât, chiar dacă liberalitatea prevede un termen, dacă el se confundă cu cel al morții unei persoane, va fi vorba despre o substituție fideicomisară. Totuși, uneori, în doctrină nu se face diferența dintre donația cu termen și substituția fideicomisară. În acest sens, s-a spus că a transmite are semnificația de predare, nu de transmitere a proprietății<sup>50</sup>. Nu putem fi de acord cu

acest punct de vedere întrucât predarea este un efect al transmiterii proprietății, iar dacă acceptăm că instituitul e proprietar al bunului, predarea bunului fără transmiterea proprietății nu constituie îndeplinirea voinței dispunătorului.

4. Donație sau legat condițional. Susținerea cum că ar fi vorba despre o proprietate sub condiție rezolutorie a fost combătută în doctrina franceză deoarece instituția substituției fideicomisare nu se confundă cu legatul dublu condițional<sup>51</sup>. Prin îndeplinirea condiției rezolutorii (decesul instituitului), s-ar considera că substituitul a fost proprietar de la momentul încheierii actului juridic, în timp ce instituitul pierde această calitate retroactiv. O astfel de instituție este evident diferită de substituțiile fideicomisare deoarece este de esența acestora ca proprietatea bunului să se transmită la substituit de la instituit, nu de la dispunător. Totuși, substituția fideicomisară simplă, în fapt, pentru instituit, este un legat condițional, iar condiția este ca el să supraviețuiască substitutului (în ipoteza în care nu există substituțiile vulgare prevăzute de art. 1000 NCC). Astfel, privind invers, din perspectiva ineficacității substituției fideicomisare, instituitul e gratificat<sup>52</sup> sub condiția arătată.

5. Uzufruct. Înainte de adoptarea Codului civil francez din 1804, a existat o dezbateră doctrinară cu privire la natura juridică a acestei instituții, unii autori considerând-o drept un uzufruct<sup>53</sup>. Desigur că azi nu se poate susține o asemenea teză deoarece, chiar dacă am accepta că instituitul ar avea uzufructul unei mase patrimoniale, substituitul nu are un drept de nudă proprietate, având în vedere că, potrivit art. 996 alin (1) NCC, drepturile sale se nasc la moartea instituitului.

6. Mandat. Deși se aseamănă cu mandatul<sup>54</sup>, natura juridică a celor două instituții diferă. Deși, după cum chiar Noul Cod Civil prevede, substituitul dobândește bunul de la dispunător, nu de la instituit, nu se poate susține că instituitul este doar cel care încheie actul juridic pe seama dispunătorului deoarece el devine proprietar al bunului, iar, pe de altă parte, și el este beneficiarul direct al unei liberalități.

7. Depozit. De asemenea, deși se aseamănă cu depozitul<sup>55</sup>, substituția fideicomisară de gradul I nu se confundă cu el deoarece legătura instituitului cu bunul este mai profundă decât cea a depozitarului. Acesta din urmă trebuie doar să conserve bunul altuia, în timp ce instituitul trebuie să-l administreze ca pe bunul propriu.

8. Execuțiune testamentară. A-l considera pe instituit executor testamentar<sup>56</sup> nu este corect deoarece executorul este un simplu mandatar, calitate în care nu poate dobândi proprietatea bunurilor succesoriale<sup>57</sup>. Execuțiunea testamentară are natura juridică a unui mandat<sup>58</sup>, deci cele arătate acolo se vor aplica și cu privire la această instituție.

9. Fiducie. Pentru ca instituitul să nu exploateze excesiv bunul în defavoarea substituitului, Noul Cod Civil prevede, la art. 994 alin. (2) că instituitului i se aplică în mod corespunzător dispozițiile din prezentul cod referitoare la fiduciar. Art. 773 NCC arată că fiduciarul exercită drepturile care fac obiectul fiduciei în folosul unuia sau mai multor beneficiari, deși același instituit are și poziția juridică a unui gratificat printr-o liberalitate. O primă întrebare care se pune este aceea dacă se vor aplica dispozițiile art. 784 alin. (2) NCC, cu privire la remunerația instituitului. Opinia noastră este aceea că instituitul fiind proprietar, el culege fructele bunului, fructe în privința cărora, pe durata vieții instituitului, substituitul nu are niciun drept. Astfel obligației de administrare a bunului îi corespunde

dreptul de a fi remunerat. În afara fructelor bunului, credem că insituitul nu va avea niciun drept de remunerație, în ciuda prevederii cu titlu de principiu că se vor aplica prin analogie toate dispozițiile cu privire la fiduciar.

De asemenea, conform art. 783 NCC, fiduciarul are obligația de a da socoteală cu privire la acțiunile întreprinse de el. Va avea instituitul această obligație? Opinia noastră este că moștenitorii instituitului vor trebui să dea socoteală în numele său, dar conținutul acestei obligații diferă față de cea a fiduciarului. Credem că obligația va fi una de mijloace, iar nu de rezultat (se va urmări buna credință a insituitului în administrarea bunului). Instituitul administrează totuși bunul propriu, aspect în legătură cu care el nu ar trebui să dea socoteală. Pe de altă parte, beneficiarul final al administrării bunului nu este el. Mai mult, substituitul nu are niciun drept asupra profiturilor obținute din administrare. Date fiind acestea, considerăm că instituitul este obligat să administreze bunul astfel încât să nu-i diminueze valoarea, cu excepția uzurii normale. Substituitul trebuie să primească bunul într-o stare care să-i permită exploatarea normală, conform naturii sale. Instituitul nu poate fi obligat să aducă un spor de valoare bunului, în folosul substituitului. Date fiind acestea, considerăm că instituitul trebuie să administreze bunul cum crede de cuviință, obligația de administrare fiind stipulată, parțial, în interesul său, aspect pentru care nu trebuie să dea socoteală. Totuși, moștenitorii săi vor răspunde pentru stricăciunile aduse bunului de autorul lor, care afectează drepturile proprii ale substituitului asupra bunului. Cu alte cuvinte, substituitul trebuie să primească bunul în starea în care se afla la momentul liberalității (la care se adaugă, firește, uzura normală), sau, dacă bunul nu era administrat de către dispunător, el trebuie să primescă un bun în stare medie, care să poată fi exploatat fără cheluieli suplimentare celor inerente actelor uzuale de administrare. În sprijinul acestora, facem trimitere la art. 1225 din Codul civil Québec (sursa de inspirație a legiuitorului român în materie), care arată că în exercitarea drepturilor și obligațiilor sale, instituitul trebuie să acționeze cu prudență și diligență, având în vedere drepturile substituitului. Chiar dacă legiuitorul român nu a preluat aceste dispoziții, ele reies firesc din natura și rațiunea instituției. Situația diferă în Codul civil Québec, care, la art. 1247 reglementează dreptul instituitului de a i se rambursa, cu dobânzi (care curg după transmiterea proprietății la substituit), cheltuielile efectuate fără a fi fost obligat la ele și cele obișnuite făcute în considerarea substituției. În plus, el are dreptul la rambursarea, proporțional cu durata dreptului său, a cheltuielilor obișnuite, utile, ale căror beneficii trec dincolo de această durată.

Apoi, credem că nu se vor aplica, în ciuda dispoziției art. 994 alin. (2) NCC, prevederile art. 788 NCC, care arată că dacă fiduciarul nu își îndeplinește obligațiile sau pune în pericol interesele care i-au fost încredințate, constituitorul, reprezentantul său sau beneficiarul poate cere în justiție înlocuirea fiduciarului. Aceasta deoarece substituția fideicomisară simplă, constituită prin donație sau testament, este revocabilă pentru neexecutarea sarcinii, adică i se va aplica sancțiunea specifică. Deci, în acest caz, dispoziția din materia fiduciei nu se aplică prin analogie, deși nu există un text legal expres. Soluția este impusă de rațiunea textelor.

În acord cu cele prezentate anterior, s-a arătat în doctrină că fiducia-liberalitate nu se confundă cu substituția fideicomisară întrucât fiduciarul, spre deosebire de instituit, nu este gratificat, fiind un simplu "intermediar de transmitere", căci, deși devine proprietar al

bunurilor, aceasta nu are loc datorită intenției de a gratifica, ci în scopul administrării bunurilor în interesul gratificatului, care le va primi ulterior ca unic beneficiar al liberalității<sup>59</sup>.

De asemenea, arătăm că premisa de la care pornește contractual de fiducie este aceea a nevoii de a administra o masă patrimonială, ceea ce presupune acte de dispoziție cu privire la bunurile privite *ut singuli*. Este firesc faptul că pentru a obține profituri cât mai însemnate dintr-o masă patrimonială va trebui ca unele bunuri să fie înstrăinate. Or, actele de dispoziție sunt interzise instituitului, fapt pentru care afirmăm, din nou, că cele două instituții nu se confundă.

Totuși, ni se pare că fiduciar<sup>60</sup> este apropiată de substituția fideicomisară de gradul I ca natură juridică, având în vedere că art. 997 NCC prevede că în vederea executării sarcinii, dispunătorul poate impune instituitului constituirea de garanții și încheierea unor contracte de asigurare. În plus, creditorii instituitului nu pot urmări bunul, considerat ca și cum nu ar fi al său. Mai mult, Noul Cod Civil prevede la art. 784 alin. (1) că în raporturile cu terții, se consideră că fiduciarul are puteri depline asupra masei patrimoniale fiduciare, acționând ca un veritabil și unic titular al drepturilor în cauză, cu excepția cazului în care se dovedește că terții aveau cunoștința de limitarea acestor puteri. Aceste elemente nu sunt însă suficiente pentru a susține că substituțiile fideicomisare simple au natura juridică a fiduciei, precum se întâmplă în cazul fideicomiselor în dreptul roman<sup>61</sup>.

10. Proprietate temporară. Aceasta pare cea mai ușor de acceptat ipoteză, în armonie cu schimbarea opticii asupra perpetuității dreptului de proprietate. Astfel, dat fiind că gratificatul are un drept temporar, nu se pune problema retroactivității, limită a ipotezei în care am considera natura juridică a substituției fideicomisare de gradul I drept un legat dublu condițional.

Deci, credem că natura dreptului instituitului este aceea a unui drept de proprietate actual și temporar<sup>62</sup>. În sprijinul acestei susțineri, invocăm, cu titlu de exemplu, dispozițiile Legii nr. 8/1996 privind dreptul de autor și drepturile conexe care prevede, la art. 25 că anumite drepturi patrimoniale durează tot timpul vieții autorului, iar după moartea acestuia se transmit prin moștenire, potrivit legislației civile, pe o perioadă de 70 de ani, oricare ar fi data la care opera a fost adusă la cunoștința publică în mod legal. Art. 30 din același act normativ arată că drepturile patrimoniale asupra programelor pentru calculator durează tot timpul vieții autorului, iar după moartea acestuia se transmit prin moștenire, potrivit legislației civile, pe o perioadă de 70 de ani.

Deci, conceptul de drept dobândit prin moștenire limitat temporal nu este străin sistemului juridic românesc, el existând dinaintea intrării în vigoare a Noului Cod Civil.

### **Schimbări intervenite după încheierea liberalității**

Considerăm că natura juridică a actului juridic nu se schimbă din cauze ulterioare, intenția părților fiind aceeași, legea sancționând cu nulitatea voința exprimată, iar nu situația concretă care ar putea lua naștere. Astfel, dacă substituitul execută de bunăvoie dispozițiile dintr-o substituție fideicomisară graduală, aceasta nu devine fideicomis simplu (fără sancțiune juridică) deoarece intenția dispunătorului nu se schimbă prin acțiunile gratificatului.

O altă situație avută în vedere este reprezentată de dispozițiile privind aplicarea legii civile în timp. Art. 6 NCC prevede că actele juridice nule, anulabile sau afectate de alte cauze de ineficacitate la data intrării în vigoare a legii noi sunt supuse dispozițiilor legii vechi, neputând fi considerate valabile ori, după caz, eficace potrivit dispozițiilor legii noi. În același sens, legea 71/2011 pentru punerea în aplicare a Legii nr. 287/2009 privind Codul civil prevede, la art. 4 că la data intrării în vigoare a Codului civil, actele juridice nule, anulabile sau afectate de alte cauze de ineficacitate, prevăzute de Codul civil din 1864, rămân supuse dispozițiilor legii vechi, neputând fi considerate valabile ori, după caz, eficace potrivit Codului civil sau dispozițiilor prezentei legi<sup>63</sup>. Așadar, nici modificarea legii civile nu produce efecte asupra naturii juridice a manifestărilor de voință. Totuși, nulitatea substituției fideicomisare nu va afecta întregul act juridic, doar partea din acesta care conține liberalitatea prohibită, cu excepția situației în care substituția fideicomisară reprezintă cauza întregului act. Prin astfel de reglementări s-a urmărit tocmai relevarea diferențelor dintre substituțiile fideicomisare graduale și cele simple, din perspectiva nașterii lor valabile, iar nu din cea a efectelor acestora.

#### **Sanctiunea nerespectării prohibiției substituțiilor fideicomisare**

Date fiind cele arătate mai sus, considerăm că sancțiunea civilă aplicabilă substituțiilor fideicomisare graduale va fi nulitatea absolută, ele fiind prohibite implicit. Totuși, în concret, s-ar putea ca sancțiunea aplicată să fie restrângerea obligației de a transmite bunul în sarcina unei singure persoane, dacă voința dispunătorului va fi interpretată în sensul că esența intenției sale ar fi fost să creeze o substituție fideicomisară simplă, iar transmiterea bunului de către substituit, la rândul său, are natura unui fideicomis simplu, a unei rugămînți, neesențială pentru nașterea valabilă a liberalității. Acestea deoarece actul juridic trebuie interpretat în favoarea legatarului și în sensul în care produce efecte<sup>64</sup>. Subliniem că restrângerea obligației nu produce efecte asupra naturii actului juridic, aceasta fiind determinată de părți la momentul încheierii lui. Așadar, în ipoteza arătată se pune problema identificării tipului de substituție fideicomisară care s-a dorit a fi stipulată, iar apoi se stabilește regimul ei juridic. Nu suntem de acord cu ideea cum că restrângerea obligației de a transmite bunul poate avea aplicare generală în domeniu deoarece s-ar schimba natura juridică a substituției fideicomisare graduale într-una de gradul I, or, după cum am încercat să arătăm în această lucrare, aceasta ar fi o eroare întrucât manifestările de voință specifice fiecărui tip de substituție fideicomisară sunt diferite în esența lor, nu în ce privește efectele pe care le produc.

#### **Concluzie**

Observăm că legiuitorul, în aplicarea principiului *summum ius, summa iniuria*, urmărește stabilirea unui echilibru între interesul public și cel privat, creând o instituție juridică nouă, *sui-generis*, care se referă la un drept de proprietate temporară. Reglementarea ei are loc în contextul schimbării unor norme juridice, odată cu schimbarea opticii asupra unor aspecte ale dreptului privat. Astfel, legiuitorul a admis substituția

fideicomisară simplă deoarece Noul Cod Civil permitea o asemenea liberalitate care, chiar dacă nu se bucura de o reglementare specială, prin elementele ei particulare, nu ar fi venit în conflict cu normele de ordine publică. Așadar, ea ar fi fost deci permisă în virtutea principiului libertății actelor juridice. Substituția fideicomisară simplă este aplicabilă unui număr limitat de ipoteze, dar, totuși, oferă o soluție unor probleme practice punctuale. Această nouă instituție juridică nu se confundă cu cea a substituțiilor fideicomisare graduale deoarece, după cum am observat mai sus, nu se mulează pe definiția ei, elementele constitutive fiind altele.

Date fiind cele arătate mai sus, nu suntem de acord cu opinia conform căreia Noul Cod Civil reformează substanțial materia substituțiilor fideicomisare<sup>65</sup>, ci credem mai degrabă că se reglementează o specie de liberalități, foarte asemănătoare cu acestea, care poartă același nume, dar care au un regim juridic destul de diferit.

---

\* Absolvent al Facultății de Drept a UBB Cluj-Napoca; horatiu.cota@yahoo.com.

<sup>1</sup> Convenim ca textele Noului Cod Civil să fie desemnate abreviat prin NCC.

<sup>2</sup> I. C. Cătuneanu, *Curs elementar de drept roman*, Ediția a 3-a, Editura Cartea Românească, Cluj, București, 1927, p. 577, Vladimir Hanga, Mircea Dan Bob, *Curs de drept privat roman*, Ediția a 4-a, Editura Universul Juridic, București, 2011, pp. 221-222

<sup>3</sup> Vladimir Hanga, Mircea Dan Bob, *Curs de drept privat roman*, *op. cit.*, p. 221-222

<sup>4</sup> Vladimir Hanga, *Drept privat roman: tratat*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1977, p. 341

<sup>5</sup> I. C. Cătuneanu, *op. cit.*, p. 576

<sup>6</sup> I. C. Cătuneanu, *op. cit.*, pp. 579-580

<sup>7</sup> Vladimir Hanga, *Drept privat roman: tratat*, *op. cit.*, p. 342

<sup>8</sup> Ion M. Anghel, *Dreptul roman: (manual)*, Ediția a 2-a, Editura Lumina Lex, București, 2000, p. 371

<sup>9</sup> Jean-Philippe Lévy, André Castaldo, *Histoire du droit civil*, Dalloz, Paris, 2002, p. 1255

<sup>10</sup> George Plastara, *Curs de drept civil român. Vol. 3: Succesiuni și liberalități*, Editura Cartea Românească, București, 1927, p. 686

<sup>11</sup> Ambroise Colin, Henri Capitant, *Cours élémentaire de droit civil français*, Librairie Dalloz, Paris, 1950, vol. III, p. 1003

<sup>12</sup> Jean-Philippe Lévy, André Castaldo, *op. cit.*, p. 1257

<sup>13</sup> Art. 1048-1049 Cod civil francez

<sup>14</sup> Curtea de Casație București în Chiril I. Alimănescu, *Despre fideicomis în dreptul roman și substituții fideicomisare*, Tipo-Litografia Societății "Tiparul", București, 1900, p. 38

<sup>15</sup> Art. 7 și 8 din Cap. XXXVI

<sup>16</sup> Art. 770 din Cap. X

<sup>17</sup> Art. 996 alin. (3) NCC prevede că substituitul nu poate fi, la rândul sau, supus obligației de administrare și de transmitere a bunurilor, în timp ce art. 993 NCC prevede că dispoziția prin care o persoană este însărcinată să administreze bunul sau bunurile care constituie obiectul liberalității și să le transmită unui terț nu produce efecte decât în cazul în care este permisă de lege.

<sup>18</sup> Dimitrie Alexandresco, *Explicațiunea teoretică și practică a dreptului civil român în comparațiune cu legile vechi și cu principalele legislațiuni străine*, Editura tipografiei ziarului "Curierul judiciar", București, 1898-1915, vol. IV, P II, p. 515

<sup>19</sup> Dimitrie Alexandresco, *op. cit.*, vol. IV, P II, p. 514

<sup>20</sup> Dan Chirică, *Drept civil: succesiuni și testamente*, Editura Rosetti, București, 2003, p. 133

<sup>21</sup> Dan Chirică, *op. cit.*, p. 134

<sup>22</sup> Francisc Deak, *Tratat de drept succesoral*, Ediția a 2-a, Editura Universul Juridic, București, 2002, p. 295

<sup>23</sup> Francisc Deak, *op. cit.*, p. 294

- <sup>24</sup> Art. 629 alin. (3) NCC dispune: Nu pot fi supuse urmării bunurile pentru care s-a stipulat inalienabilitatea, cât timp clauza produce efecte, dacă prin lege nu se prevede altfel.
- <sup>25</sup> Ion Rosetti Bălănescu, Alexandru Băicoianu, Constantin Hamangiu, *Tratat de drept civil român*, Editura All, București, 1998, vol III, p. 667
- <sup>26</sup> Dimitrie Alexandresco, *op. cit.*, vol. IV, P II, p. 514
- <sup>27</sup> Art. 687 și urm.
- <sup>28</sup> Art. 957 alin. (1) NCC arată că o persoană poate moșteni dacă există la momentul deschiderii moștenirii.
- <sup>29</sup> Decesul instituitul anterior momentului când liberalitatea ar trebui să producă efecte atrage nulitatea ei în ansamblu, dat fiind că instituitul, gratificat fiind, este incapabil de a primi.
- <sup>30</sup> Art. 994 alin. (3) NCC arată că incapacitățile de a dispune se apreciază în raport cu dispunătorul, iar cele de a primi, în raport cu instituitul și cu substituitul.
- <sup>31</sup> Substituția vulgară constă într-o liberalitate făcută în favoarea a doi gratificați, dintre care unul principal, chemat în primul rând să culeagă liberalitatea, iar celălalt subsidiar, chemat să culeagă liberalitatea dacă gratificatul principal nu vrea sau nu o poate primi. Pentru detalii a se vedea Dan Chirică, *op. cit.*, p. 122
- <sup>32</sup> Dan Chirică, *op. cit.*, p. 125
- <sup>33</sup> Art. 2330 alin. (1) NCC prevede că dacă bunul grevat a pierit ori a fost deteriorat, indemnizația de asigurare sau, după caz, suma datorată cu titlu de despăgubire este afectată la plata creanțelor privilegiate sau ipotecare, după rangul lor, iar alin. (2) că sunt afectate plățile aceluiași creanțe sumele datorate în temeiul exproprierii pentru cauză de utilitate publică sau cu titlu de despăgubire pentru îngrădiri ale dreptului de proprietate stabilite prin lege.
- <sup>34</sup> Art. 935 NCC prevede că oricine se află la un moment dat în posesia unui bun mobil este prezumat că are un titlu de dobândire a dreptului de proprietate asupra bunului, iar art. 936 NCC arată: cu excepția cazurilor prevăzute de lege, posesia de bună-credință a bunului mobil asigură opozabilitatea față de terți a actelor juridice constitutive sau translativ de drepturi reale.
- <sup>35</sup> Art. 628 alin (3) NCC: În cazul bunurilor mobile, sunt aplicabile, în mod corespunzător, regulile prevăzute pentru dobândirea proprietății prin posesia de bună-credință.
- <sup>36</sup> Art. 1141 alin. (1) NCC prevede că amintirile de familie sunt bunurile ce au aparținut membrilor familiei și stau mărturie istoriei acesteia, iar alin. (2) că sunt incluse în această categorie bunuri precum corespondența purtată de membrii familiei, arhivele familiale, decorațiile, armele de colecție, portretele de familie, documentele, precum și orice alte bunuri cu semnificație morală deosebită pentru respectiva familie.
- <sup>37</sup> Art. 1142 alin. (2) NCC: În cazul în care nu se realizează partajul voluntar, bunurile care constituie amintiri de familie rămân în indiviziune.
- <sup>38</sup> Corneliu Bîrsan, *Drept civil. Drepturile reale principale în reglementarea noului Cod civil*, Editura Hamangiu, București, 2013, p. 232
- <sup>39</sup> Dacă, din cauza unor situații imprevizibile și neimputabile beneficiarului, survenite acceptării liberalității, îndeplinirea condițiilor sau executarea sarcinilor care afectează liberalitatea a devenit extrem de dificilă ori excesiv de oneroasă pentru beneficiar, acesta poate cere revizuirea sarcinilor sau a condițiilor.
- <sup>40</sup> Gabriel Boroș, Liviu Stănculescu, *Instituții de drept civil: în reglementarea noului Cod civil*, Editura Hamangiu, București, 2012, p. 605
- <sup>41</sup> Louis Josserand, *Cours de droit civil positif français. Vol. 3: Les régimes matrimoniaux, les successions légales, les libéralités*, Librairie du Recueil Sirey, Paris, 1933, p. 1033, Yves Lequette, François Terré, *Droit civil: les successions, les libéralités*, 3e édition, Dalloz, Paris, 1997, p. 459
- <sup>42</sup> Art. 998 NCC: Dacă instituitul este moștenitor rezervatar al dispunătorului, sarcina nu poate încălca rezerva sa succesorală.
- <sup>43</sup> Gabriel Boroș, Liviu Stănculescu, *op. cit.*, p. 605

- <sup>44</sup> Deși se revendică de la Codul civil al provinciei canadiene Québec, legiuitorul român traduce, în fapt dispozițiile art. 1048-1056 ale Codului Civil francez.
- <sup>45</sup> Dan Chirică, *op. cit.*, p. 170
- <sup>46</sup> Stipulația pentru altul este un contract sau o clauză într-un contract, prin care o parte, numită promitent, se obligă față de cealaltă, numită stipulant, să execute o prestație în favoarea unei alte persoane, străină de contract, numită terț beneficiar. Pentru detalii, a se vedea Liviu Pop, Ionut-Florin Popa, Stelian Ioan Vidu, *Tratat elementar de drept civil. Obligațiile*, Editura Universul Juridic, București, 2012, pp. 208-9
- <sup>47</sup> Art. 1284 alin. (2) NCC prevede că prin efectul stipulației, beneficiarul dobândește dreptul de a cere direct promitentului executarea prestației.
- <sup>48</sup> Liviu Pop, Ionut-Florin Popa, Stelian Ioan Vidu, *op. cit.*, p. 211
- <sup>49</sup> Liviu Pop, Ionut-Florin Popa, Stelian Ioan Vidu, *op. cit.*, p. 213
- <sup>50</sup> Ilioaara Genoiu, *Substituțiile fideicomisare și liberalitățile reziduale în reglementarea Noului Cod civil*, în Revista română de drept privat nr. 3/2012, p. 149
- <sup>51</sup> Louis Josserand, *op. cit.*, p. 1041
- <sup>52</sup> Art. 1000 NCC: Atunci când substituitul precedează instituitului sau renunță la beneficiul liberalității, bunul revine instituitului, cu excepția cazului în care s-a prevăzut că bunul va fi cules de moștenitorii substituitului ori a fost desemnat un al doilea substituit.
- <sup>53</sup> Jean-Philippe Lévy, André Castaldo, *op. cit.*, p. 1256
- <sup>54</sup> Art. 2009 NCC: Mandatul este contractul prin care o parte, numită mandatar, se obligă să încheie unul sau mai multe acte juridice pe seama celeilalte părți, numită mandant.
- <sup>55</sup> Art. 2103 alin. (1) NCC: Depozitul este contractul prin care depozitarul primește de la deponent un bun mobil, cu obligația de a-l păstra pentru o perioadă de timp și de a-l restitui în natură.
- <sup>56</sup> Executorul testamentar este persoana desemnată prin testament pentru a-l reprezenta *post-mortem* pe testator, asigurând aducerea la îndeplinire a ultimelor dotințe ale acestuia exprimate cu respectarea condițiilor de validitate prevăzute de lege. Pentru detalii a se vedea Dan Chirică, *op. cit.*, p. 274
- <sup>57</sup> Dan Chirică, *op. cit.*, p. 129
- <sup>58</sup> Dan Chirică, *op. cit.*, p. 275
- <sup>59</sup> Dan Chirică, *op. cit.*, p. 128
- <sup>60</sup> Art. 773 NCC: Fiducia este operațiunea juridică prin care unul sau mai mulți constitutori transferă drepturi reale, drepturi de creanță, garanții ori alte drepturi patrimoniale sau un ansamblu de asemenea drepturi, prezente ori viitoare, către unul sau mai mulți fiduciar care le exercită cu un scop determinat, în folosul unuia sau mai multor beneficiari. Aceste drepturi alcătuiesc o masă patrimonială autonomă, distinctă de celelalte drepturi și obligații din patrimoniile fiduciarilor.
- <sup>61</sup> Ernest Roguin, *Traité de droit civil comparé*, Librairie générale de droit et de jurisprudence, Paris, 1912, vol. IV, pp. 73-74
- <sup>62</sup> Louis Josserand, *op. cit.*, p. 1041
- <sup>63</sup> Dat fiind că art. 91 din Legea 71/2011 pentru punerea în aplicare a Legii nr. 287/2009 privind Codul civil prevede că moștenirile deschise înainte de intrarea în vigoare a Codului civil sunt supuse legii în vigoare la data deschiderii moștenirii, deci vechiului Cod civil, dispozițiile art. 6 alin. (3) NCC reglementează situația când moștenire se deschide după data intrării în vigoare a Noului Cod Civil. Astfel, se prevede o excepție de la principiul conform căruia legea aplicabilă moștenirii este cea în vigoare la data deschiderii ei.
- <sup>64</sup> Dan Chirică, *op. cit.*, p. 214
- <sup>65</sup> Ilioaara Genoiu, *op. cit.*, p. 163